

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՐԵԿԱՑՈՒ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ա) — ՆԵՐՔՈՂՆԵՐ ԵՒ ՏԱՂԵՐ

I

Ընդունուած է Նարեկացու առաջին գործը 977 թուին գրուած Սողոմոնի «Երգ երգոցի մեկնութիւնը» համարել, որը սակայն ժանրով գեղարուեստական ստեղծագործութիւն չէ. բայց ինչպէս այս, այնպէս էլ նրա միւս գործերը, որոնք ուղղակի գեղարուեստական ստեղծագործութեան տեսակներին չեն վերաբերում, բանաստեղծի դէմքի ամբողջական պատկերը կազմելու համար մեծ կարեւորութիւն ունեն:

Շատ անցեալում ստեղծուած սիրային լիրիկայի ամենագեղեցիկ նմուշներից մէկը՝ «Երգ երգոց»ը առաջին անգամ կրօնական մեկնութեան է ենթարկել Կ. դարու եկեղեցական յայտնի գրող Իպոլիտը: Ըստ բանասիրական տուեալների, այս մեկնութեան լրիւ տեքստը պահպանուել է միայն վրացերէն լեզուով, որը թարգմանուել է Թ. դարում հայերէնից: Եթէ Թ. դարում, գուցէ և աւելի վաղ, Իպոլիտի այդ գործը արդէն թարգմանուած էր հայերէն, հաւանաբար Նարեկացիին ծանօթ է եղել դրա հետ: Սակայն նա իր մեկնութեան ներա-

ծականում իրեն այդպիսի մի աշխատանքի հեղինակի յիշատակում է միայն Գրիգոր Նիսացու անունը:

Նարեկացին իր մեկնութեանը ձեռնարկել է Անձեացեաց Գուրգէն թագաւորի հրամանով: Թագաւորին ուղղուած ներածականում նա նախ՝ համեստօրէն նկատում է, որ ինքը չունի Գրիգոր Նիսացու կատարեալ գիտնականութիւնը, ուստի իր համար չափազանց դժուար է սողոմոնեան հոգին թափանցել և մտքերին հետեւել, ապա՝ բացատրում է հանգամանօրէն «Երգ երգոց»ը մեկնելու անհրաժեշտութիւնը: Նարեկացու այդ բացատրութիւնը մեզ համար չափազանց հետաքրքրական է իր ժամանակաշրջանի մարդկանց որոշ հակումները ճանաչելու տեսակէտից: Պարզուում է հետեւեալը:

Ժ. դարում հասարակութեան մէջ նոր տրամադրութիւնների առաջացման հետեւանքով, ըստ երևոյթին, առանձին հետաքրքրութիւն է ստեղծուել Աստուածաշնչում չուն գտնուող այդ լիրիկական սիրային բանաստեղծութեան նկատմամբ: «Երգ երգոց»ը մարդիկ հասկացել են, կամ ուղեցել են հասկանալ այնպէս, ինչպէս նա կայ բառացի, առանց կրօնական այլաբանութիւն համարելու այն: Նարեկացին իր մեկնութիւն գրելու շարժառիթը հէնց այս բանն է համարում. նա թէպէտ թագաւորին ուղղուած ներածականում զանգատուում է գործի դժուարութիւններից, բայց և իր մեծ ուրախութիւնն է յայտնում թագաւորի մտա-

մէն բարեբեր հոգն ու արեւու կենսաբաշխ ճառագայթները իրարու հետ միանալով անեցուցած էին այդ ծառերը՝ որոնք Խորայէլի յոգնած ու ընկճուած ժողովուրդին ապաստանարան մը եղան:

Հոգեւոր կեանքի մէջ ալ այդպէս է: Արդարութիւնը ինքնաբերաբար չ'աճիր, այլ պէտք ունի կենսատու ջուրի, սննդաբար երկնաւոր հացի և հոգեւոր լոյսի: Աստիք կը գտնուին Յիսուս Բրիտոսի քով միայն: Վասնզի Ան է կենդանի ջուրին յաւիտեանական ակնադրիւրը (Յովհ. է. 37-38), Ինքն է այն հացն կենսաբար՝ որ երկինքէն իջած

է (Յովհ. Զ. 35), նոյնպէս Ինքն է հոգեւոր լոյսի կեդրոնը (Յովհ. Ա. 9):

Երկու հազար տարիներէ ի վեր որքան բիւրաւոր մարդիկ Անոր զիւմած և Անկէ գոհացում գտած են: Անոր միջոցաւ կրցած են իրենց սրտի արդարութեան խորունկ ծարաւը յագեցնել և ապրիլ քրիստոնէական բարձր կենցաղը՝ Անոր արդարութեան ճառագայթներովը լուսաւորուած: Ինչպէս Ս. Ներսէս Շնորհալին՝ ունենալով միևնոյն փորձառութիւնը, երգած է. «Առաւօտ լուսոյ, արեգակն արգա՛ր, առ ին լոյս ծագեա՛»:

յղացման և իրեն այդ աշխատանքը յանձնարարելու համար. «Արդ նախ առաջին՝ խնդացի ընդ այս, որ այսպիսի միտք երեւեցուցեր առ ի քննել զգիրս, և հոգ տանել ուսմանց, որ է գուշակ երկիրդ Տիտոն, և օտարանալոյ ի պիղծ հոգւոց և ի վայրապար քննութեանց ի մեղասէր բարուց, և այնմ երանութեանց մօտաւորիլ, որ մարգարէն ասէ, թէ «Երանեալ է այլ՝ որ ոչ գնաց ի խորհուրդս ամբարշտաց»⁽¹⁾։ Աւելի հանգամանօրէն և պարզ այս բանը բացատրում է նոյն աշխատութեան յիշատակարանում. «Ի Նիջ թուականութեանս Հայոց հարկեցայ ես Գրիգոր քահանայ ի նարեկայ . . . ի Դուրգէնայ աստուածասէր քրիստոսապսակեալ արքայէ . . . առ ի մեկնութիւնս ահաւոր բանիցն Սողոմոնի, և բացայայտեալ զխորին ծածուկսն որ ի նոսա, որ են քաղցր առ ի լսել, Վասնզի զփեսայէ և զհարսնէ ասէ, որ և զստեանց և զկարմրացեալ շրթանց և զայտից գեղեցկութենէ և զաչաց ցանկալեաց և զքեռ և զեղբորորդւոյ և զօրիորդաց՝ և զայլն ամենայն այսպիսեաց բանից տոփականաց և սրտից խողտանաց սեռն սիրոյ չաղկապ միաւորութեան. զոր լուեալ մարդկան անխնայիւօք մոտք յայլ և յայլ իրս իմանային»⁽²⁾։

Աւերմն «Երգ երգոց»-ը «անհասկացող» մարդկանց համար զգայացունց և լսելիքին «քաղցր» է եղել, մի բան, որ կրօնական տեսակէտից շատ անցանկալի էր, ուստի կարիք է զգացուում մեկնութեան։ Ամենակարճ սահմանումով՝ նարեկացին «Երգ երգոց»-ում երգուած հարսի և փեսայի (սիրուհու և սիրեկանի) սէրը համարում է եկեղեցու և Քրիստոսի աշխարհնութիւն։ Իսկ այն հարցին, թէ ինչո՞ւ Սողոմոնը դիմել է այդպիսի աշխարհնութեան, ինչո՞ւ աստուածային խորհուրդը մարմնական ցանկութեան և սիրոյ անտի օրինակով է նա պատկերել՝ պատասխանում է. որովհետեւ «նախ արժան է զցանկասէր բարս մեր աւաղել, որ այնչափ օտարացեալ եմք յԱստուծոյ խորհրդոցն, որ այս անասնական ցանկութեամբ հարկեցաւ Հոգին Սուրբ ի ձեռն Սողոմոնի պատմել մեզ զանտանե-

լիս»⁽¹⁾։ Թէպէտ, աւելացնում է նարեկացին, կնոջ նկատմամբ մաքուր ամուսնութեան նպատակով տաժաժ սէրը սուրբ է, բայց դրանից շատ առաւել է առ Աստուած ունեցած սէրը, ուստի ով ցանկանում է Գիրքը կարդալ, նա պէտք է իր միտքն ու խորհուրդները ի սպաս մաքրէ մարմնաւոր ամուսնական մտածութիւններից։ Իր կատարած աշխատանքի առթիւ հեղինակի այս բոլոր խորհրդածութիւնները պարզ ցոյց են տալիս ժամանակաշրջանի մարդկանց մէջ նոր արժէք ստացած յոյդերն ու սկիստիկ վերաբերմունքը զէպի եկեղեցական դրականութիւնը։

Նարեկացու այս գործը, ճանաչողական արժէք ունենալով հանդերձ, վերջ ի վերջոյ դեռ սխալաստիկային է վերաբերում։ Չնայած այս հանգամանքին, նա կարողացել է ինքնուրոյնութիւն հանդէս բերել և նախորդ մեկնիչներից սիրոյ երգի՝ կրօնական «բովանդակաւորման» արուեստով և աստուածաբանական խորութեամբ ու բազմազանութեամբ գերազանցել։ Եթէ նարեկացուն համեմատենք ամենահին ու բաւական հաշակուած մեկնիչ Իպոլիտի հետ, իսկոյն կ'երեւայ վերջինիս աշխատանքի շարունակ և ամենաակնյայտ բունազրօսիկութիւնը։ Իպոլիտի կարծիքով Սողոմոնը Աստուծոյ շնորհած մեծ իմաստութեամբ աշխարհում երեք գիրք է յօրինել, որոնցից առաջինի՝ «Առականքի» մէջ արտայայտուած է «Հայրը», երկրորդի՝ «Ժողովուրդ» մէջ՝ «Սիրին», իսկ երրորդի՝ «Երգ երգոց» մէջ՝ «Սուրբ Հոգին»։ Իսկ այնուհետեւ, երբ նա սկսում է այդ բանաստեղծութիւնը տող առ տող մեկնութեան ենթարկել, ամէն մի տողի «իմաստը» կապում է Քրիստոսի «գեանքի» որեւէ զրուագի հետ, ըստ որում ամէն կերպ աշխատելով այնպէս ներկայացնել այդ, որ ստացուի աւետարանին համապատասխան Քրիստոսի «գեանքի» զէպքերի յաջորդական ընթացքը։ Այսպիսով Իպոլիտի մեկնութիւնը փաստօրէն դադարում է մեկնութիւն լինելուց, որովհետեւ աւետարանի բովանդակութիւնն իմացող ընթերցողը բանաստեղծութեան մի քանի տողերի մեկնութիւնը կարդալուց յետոյ հնչողութեամբ կոահում է, թէ յաջորդ տողերի բովան-

(1) Գր. Նարեկացի, Մատենագրութիւնք, Վնենտիկ, 1840, էջ 271։

(2) Նոյն, էջ 367։

(1) Նոյն, էջ 274։

դաժնութեան մասին ինչ պէտք է ասուի:

«Երբ կրօնը»-ի մեկնութիւնը նարեկացու ստեղծագործութիւնների շարքում նաեւ այն հետաքրքրութիւնն ունի, որ ցոյց է տալիս, թէ ինչպէս միտքիական աշխարհայեացքի սաղմեր նրա մօտ գոյութիւն են ունեցել գրական գործունէութեան հէնց սկզբնական շրջանում իսկ: Սրինակ՝ «Երբ կրօնը»-ի այս տողը. «Յանկողնի իմում ի գիշերի խնդրեցի, զոր սիրեաց անձն իմ, խնդրեցի զնա և ոչ գտի. կոչեցի զնա, և ոչ ետ ինձ ձայն» (որ Իսայիի վառում է, թէ այստեղ Մարիամ Մագլթաղեանային է փնտռում մեռած Քրիստոսին, բայց չի գտնում, որովհետեւ նա արդէն գերեզմանում չէր, այլ երկնքում), նարեկացին մեկնում է այսպէս. «Այսինքն թէ որչափ և խնդրեմ զԱստուծոյ գործութիւնն կամ գտնութիւն փառացն կամ դանուանն մեծութիւն կամ զպարգեսն որ արգարցն է պատրաստեալ և որ սոցին նման, օտաւրացեալ գտանիմ»⁽¹⁾: Սա կարելի է նրա կեանքի վերջում գրած «Ողբերգութեան մատենան»-ի միտքիցով մամնասեղմ և ամենապարզ սահմանումը համարել:

Նարեկացու առաջին գրութեան քը, չնայած խմատային որոշ առանձնայատկութիւններին, տեսակով վերաբերում է պաշտօնական եկեղեցական գրականութեան: Բայց հետզհետեւ նրա գործերը բովանդակութեամբ և ձևով հեռանում են ընդունուած պաշտօնական գրականութիւնից և վերջապէս դուրս են գալիս նրա սահմաններից՝ իբրև գարազուխ բացող նոր և ինքնատիպ ստեղծագործութիւններ: Բանաստեղծի գրական գործունէութեան զարգացման այս ընթացքը արդէն պարզորոշ կերպով զգացւում է «Ապարանից խաչի պատմութեան» մէջ և նրան յաջորդող ներքողներում:

«Ապարանից խաչի պատմութիւնը» և նրան կից խաչին և Աստուածածնին («Գումարք խմբից . . .») նուիրուած ներքողները նարեկացին գրել է Մոկաց Ստեփանոս եպիսկոպոսի խնդրանքով, որի մասին յիշատակարանում ասել է. «Շնորհակիր էին և հոգւոյ նորա ընդունակ, ընտրեալդ և ներանձնացեալդ այցելու. ըստ հայցման հա-

ճութեան բարեսէր կամաց երջանկիդ, և գրութեան նամակի ձերում պատճէնի, յօրինեալ շարագրեցի զպատմութեանն գովեստ, և զճառքս ներքողների: Նկարեալ հաստատեալ ի գեղ պատկերի զիմաց սփեւտի ոպիտակափայլ լուսափառ դաշտի քարտէնիդ. մտրակեալ յընթացս սորա ասպարիտի զշրթունս գրչիս, անշունչ խօսողիս, անքայլ ընթացողիս, անձայն հնչողի, անդուլ պատմողի, և անսայթաքիլի քարողչի: Եւ արձանացուցի ոմին անջինջ յիշատակ զանուն տննչալի ձերումդ կոչման, տէր Ստեփանոս՝ Լիւրնդ Մոկաց հպօր գիտապետ»⁽¹⁾: Նարեկացու մասին խօսող շատ բանասէրներ «Ապարանից խաչի պատմութիւնը» և ընդհանրապէս ներքողները չեն համարել գեղարուեստական ստեղծագործութիւններ, այլ գտել են, որ գրանք աստուածաբանական գործեր են: Այս կարծիքը միայն մասամբ է ճիշդ: Այսինքն, թէպէտ նարեկացու այդ գործերի մէջ սխալաստիկային վերաբերող շատ բան կայ, բայց և կան նորութիւններ ու գեղարուեստականութեան աստիճանին հասնող հատուածներ: Վերեւում՝ յիշատակարանից բերուած հատուածից անպամ յորդում է բանաստեղծական ուժեղ շունչ:

«Ապարանից խաչի պատմութիւնը» իբրև պատմագրութեան նմուշ մի զարմանալի նորութիւն է իր սճով և բոլորովին նման չէ մեր միւս պատմիչների գործերին: Պատմութեան նիւթը հետեւեալն է. Վասիլ և Կոստանդ եղբայրների կայսրութեան ժամանակ Մոկաց աշխարհից մի աղետական գնում է նրանց մօտ և զինուորական ծառայութեան մտնում: Այդ աղետականը՝ իբրև սուրբ հուշակուած Մոկաց Դաւիթ եպիսկոպոսի եղբորորդին էր և նրա տապանի հողից մի կտոր տարել էր իր հետ Բիւզանդիա, որից իբր թէ հրաշքներ էին լինում: Կայսրները այդ բանը խմանալով աւելի են սիրում և պատուում նրան, ու լսելով, որ նրա քեռորդին՝ Ստեփանոսը նստել է Դաւթի ավտոյն, ցանկանում են Դաւթի գերեզմանին ընծաներ ուղարկել: Մոկացի ազնւականը կայսրներից խնդրում է, որ յարգեն իր հայրենակիցների փափաքը և ուղարկեն նրանց «կենաց փայտից» մի կտոր:

(1) Նոյն, էջ 266:

(1) Նոյն, էջ 422:

այդ իդձը կատարում է։ Խաչափայտից մի կտոր և շատ ուրիշ մասունքներ այդ ազնւականը անձամբ բերում է Մոկաց գաւառը և յանձնում Ստեփանոսին։ Բերում և պարգևները զանազան վայրերում պահելուց յետոյ՝ ի վերջոյ մեծ շուքով ու հանդէսով, որին մասնակցում են և Արմուշի թագաւորներ՝ Աշոտ, Սենեքերիմ և Գուրգէն եղբայրները, տեղափոխում են Աստուածամօր եկեղեցին։ Վերջին գէպքը, որ կատարում է 983 թուին, առաւել մանրամասնութեամբ և պաթոսով է նկարագրուած Նարեկացու պատմութեան մէջ։

Այլիչանը օկպարանից խաչի պատմութեանն աշտպիսի որակում է տուել. «Սա գերաթոռաց պատմութեան է, կարծես թէ ոչ միայն մտօքն (խմստութեամբ), այլև շարաքանութեամբն թուի, և անկարելի կ'ընէ ըզկարգն և թարգմանել հաւասար բարձրութեամբ և խորութեամբ. հարկ է ընթերցողին անոր գծած օգային ճամբուն մէջէն նոյնպէս թռչտելով հետեւել որչափ կարենա»⁽¹⁾։ Զարմանալի նուրբ գիտողութիւն է այս, խկապէս այնքան ուժեղ է բանաստեղծի հետադարձութեամբ, այնքան շատ են պատկերաւոր արտայայտութիւնները, գունագեղ նորաստեղծ բառերը, այնքան ուժեղ ռիթմ ու գինամիկ կայ նրա լեզուի մէջ, որ իրօք ընթերցողը պատմութեան ընթացքին կարող է շատ դժուարութեամբ հետեւել և տեղ տեղ էլ նարարութիւնները սպասելով յետ մնալ կամ կանգ առնել շնչակտուր։

Նկարչական տեսողութիւնը և խօսքի երաժշտականութիւնը Նարեկացու բնական տարերքն են. նա մեր Ե. դարի պատմիչներից շատ աւելի մեծ չափերով օգտագործում է լեզուի ընձեռած միջոցներն ու հնարքները, անգամ պատմական մի շատ սովորական անցքի մասին արած նկարագրութիւնը վերածելու նկարչական և երաժշտական մի բազմերանգ ներդաշնակութեան, որով Պատմութիւնը տեղ-տեղ փաստօրէն վերածւում է բանաստեղծութեան։ Օրինակ՝ թեկուզ նրա Պատմութեան սկիզբը. «Ընդ աւուրս ժամանակաց բազմավրդով սասանութեանց, որ ի կայս և ի կոյս կող-

մանցն Եւրոպաց հարապատութեան արեան զարմիկ ետաւայ, և որդւոցն մտիցն արեւու, որ յաւարտումն Եւրոպէի և ի ծագ գլխաւորութեան մասին Ասիայ, յարեալ և յարմարեալ ի հրաւիրոյ լիբիայ, խառն և խիտ ընդ ծիրանածաւալ ծովային ծոցոյն ասպարէզ . . . Ի սոյն երկաքանչիւր բանականաբոյս բազմածին լերանց հզօրաց և բարձրագունից՝ խիտ և հատու հակառակութեանց, որք կառուցան կազմեցան կարգեցան կանգնեցան կացին ի կիցս կայից խարսխաց բարձից սանդուղցն ոտից, իբր նախ քան զսոյն Սէիր և Հագար, ընդդիմահարք միմեանց և ներհակակիրք»⁽²⁾։ Ահա և մի ուրիշ հատուած. «Եւ հետս շաւղաց երթեալութեանց փայտակերտ լաստաց՝ անխարխիս հարկաց և անշունչ կառաց՝ գերագոյն դիմաց՝ երկնագոյն զաշտաց՝ լուծական լերանց՝ անկայուն յատակաց՝ ի կոյտս կահակաց՝ կապոյտ կուտակաց, իբր ի թռիչս օդոց ի թեւ թեթեւ և յարազընթացս ամպաշու թռչնոյ երկթեան կենդանւոյ զամենեքումք անցեալ արեւցին»⁽³⁾։ Այս հատուածներից պարզ երևում է Նարեկացու լեզուի ոճի այն առանձնայատկութիւնները, որոնք յետոյ իրենց կլտակ կատարելութեամբ երևան են գալիս «Պղբերգութեան մատեան»ում։ Այդ առանձնայատկութիւններից ամենից ակնառուն հանդիսութեամբ խօսքի ռիթմը ուժեղացնելու բուն հակումն է, մանաւանդ՝ բազմաայնների հանդիսութեամբ, որի ամենամեծ վարպետն է նա մեր գրականութեան մէջ։ Այնքան բարձր է նրա գրելու կարողութիւնը, այնքան հարուստ է նրա բառապաշարը, որ թուում է, թէ ամէն քայլափոխին հանդիպող հանդիսութիւնները դրանց բնական բխումն են և անկանխելի արդիւնք. «ինչպէս՝ ձերանածաւալ ծովային ծոցոյն ասպարէզ», «. . . կանգնեցան կացին ի կիցս կայից . . .» (այն էլ միանգամից երկու՝ կ և ց բաղաձայններով), «. . . ի թռիչս օդոց ի թեւ թեթեւ», և այսպէս անընդհատ։ Նարեկացին բանաստեղծ է բոլոր գէպքերում. անգամ երբ նրա հիմնական մտադրութիւնն է ճարտարախօսական պատմական

(1) Ղ. Այլիչան, Հայագաւառում, Վենետիկ, 1901, էջ 88.

(2) Գ. Նարեկացի, Մատենագրութիւնք, Վենետիկ, 1840, էջ 371.

(3) Նոյն, էջ 373.

մի երկ գրել, միևնույն է, հստակորակա՞ն ար-
ուեստը նրա մօտ վերածու՞մ է բանաստեղ-
ծական արուեստի։ Այս բանի առելի քան
ցայտուն ազդեցություններ են «Ապարանից խա-
չի պատմությունը» յաջորդող ներբողները։

Ներբողի ժանրը մինչև նարեկացին
գոյություն ունէր և բաւական զարգացած
էր, բայց նարեկացու ներբողները իրենց
ընդլիճով աչքի ընկնող նորություններ էին։
Օրինակի համար «Սաչի ներբողը», որը
կրօնա-փիլիսոփայական բովանդակությամբ
ուներ, այնուամենայնիւ շատ քիչ նմանու-
թիւն ուներ այլ կրօնական ներբողներին։

Բանն այն է, որ նարեկացին երբեք
չի սահմանափակու՞մ եկեղեցական գրքե-
րից վերցրած տասնեակ անգամների գոր-
ծածու՞մ զարծու՞մ քննրով, խորհրդածու-
թիւններով, գործածութիւնից մաշու՞մ
էպիտէտներով և մտքերի ֆորմալ ու քա-
րացած դասաւորութեամբ։ Ի հարկէ, նա իր
այդպիսի գրուած քննրում կրօնական դոգ-
մաներից պաշտօնապէս չի հրաժարու՞մ,
բայց այդ դոգմաները, միևնույն է, կոր-
չու՞մ, փոշիանու՞մ են նրա նուրբ և հարուստ
անձնական խոհերի և արտայայտչական
միջոցների ահագին բազմազանութեան մէջ։

Նրա համար գոյություն չունեն երեա-
կայութեան թոխլիքի դաւանաբանական կաշ-
կանդութիւններ։ Նա միշտ էլ որեւէ բան ար-
տայայտու՞մ է իր սիրած ձեւերով՝ պաշտօ-
նական ընդթ ընդունած ֆրազաբանութիւն-
ները մի կողմ նետելով, նա ստեղծու՞մ է
անվերջ նմանաձայն բառերի կուտակու՞մ-
ներ, ըստ որում այդ բառերի մի աչքի
ընկնող մասն էլ ինքն է նոր կազմու՞մ։
Ահա «Սաչի ներբողի» այդպիսի հատուած-
ներից մէկը. «Գրուատեալ ես սուրբ պան-
ծալի նշան հրաշագան Սաչիդ, որ ի գրու-
թիւն դիմական քառակուսեան լծորդացն,
զուգակչիս հետեմամբ, անկարօտաճեմ
ճախրանօք բազմատեսող յօքնաչեալ քրով-
բէտնիւթ ձեացեալ կոռացն, սէրարփին
սիրասուր սլացմամբ սիրասարսա սուառն-
մամբ, անսպախական գնացիւք զքոյդ
ճշմարտէր սքանչելատեսիլ երեւում կա-
նուխ յայտնութեամբ»⁽¹⁾։

Ինչ վերաբերու՞մ է Աստուածածնին
նուիրուած («Գու՛մարք խմբից») ներբողին,

զա արդէն մի լիովին գեղարուեստական
ստեղծագործութիւն է. թէպէտ յայտնի է,
թէ սա տաղերից առաջ է գրուած թէ յե-
տոյ, միևնույն է, տաղերի հետ միասին իր
վրայ կրու՞մ է «Ողբերգութեան մատանը»
գրելուց առաջ հեղինակի ունեցած ծիծաղ-
կոտ և առոյգ, անվշտ ու անթախիժ ոգին։
Նախորդ գործերում նարեկացու ոճի նկատ-
ուող առանձնայատկութիւններն այս ներ-
բողում այնպիսի որակի են հասնու՞մ, որ
արդէն կարելի է խօսել նրանց՝ վերածնու-
թեան արտայայտութիւններ լինելու մասին։
Իրօք նարեկացու լեզուն և ոճը յիշեցնու՞մ
են իր ժամանակի ճարտարապետական հրա-
շակերտների մանուածոյ զարգաքանդակ-
ները, այդ մանուածոների հիւսուածքի
ապշեցուցիչ սրամտութիւնները և գուար-
թացնող, ոչ յոգնեցնող բարդութիւնները։
Այս լեզուն ու ոճն է, որ յետոյ կատարե-
լութեան հասնելով «Ողբերգութեան մատ-
եան» մէջ, գերազանցեց ճարտարապե-
տների պլաստիկ երեակայութեան բոլոր ան-
սպասելիութիւններին միասին վերցրած։

«Գու՛մարք խմբից»-ում նարեկացին
Աստուածածնին ներբողելիս այնքան շատ
ու բազմազան պատկերաւոր համեմատու-
թիւններ է անու՞մ և էպիտէտներ գործա-
ծու՞մ, որ զժուար թէ նախորդ զարեւում
գրուած բոլոր շարականներում միասին
վերցրած այդքան լինեն։ Բացի սրանից,
որ առելի կարեւորն է, այստեղ զգացու՞մ
է արդէն, թէ ինչպէս Աստուածածնին
տուած բանաստեղծ իրականութիւնից շատերը
ընթերցողի ուշադրութիւնը հոգեոր գեղեց-
կութիւնների պատկերացումից մասամբ
արդէն տանու՞մ են դէպի մարմնական գե-
ղեցկութիւնների պատկերներ։ Օրինակ.

Ի մարգկային զարմե հեռեակ երկնային,
Յեղձականաց սեռիցս անման սերովբէ...
Ի ծովային բերմանց շնորհալոյս մարգարիս,
Ի յեսսեանց բուսոյ բազրապսուղ ծաղիկ,
Ի յաւուրց նախեացն ճիւղ օրհնութեան,
Յօղոյն հանգաւսի ամպ անձեռեաձիւր,
Արեւուն ծագման ակն արփափալլ,
Մերկացելոյ այդոյն անսղ առաւօտի,
Գիւտեային մրոյն խօսնակ բերկրանաց,
Օրինի սուտերին տառ ճեմաւսանառ⁽²⁾։

Մ. ՄԿՐԵԱՆ

(1) Նոյն, էջ 398. (2) Նոյն, էջ 414-415.

(Ճարտնակելի՛ 3)